

զործունէութիւնը չը լինէր սահմանափակված
 եթէ վանքի միաբանութիւնը կազմուած լինէ

դռնեա Սուրբառնում նորան բանեցում են իրել վառելիք:

Երհնապաշտ մի քանի առանձնացած գէղ- բերում քարածուխից պատրաստում էին գաղ 1727 թից սկսած: 1786 թին Վիլլի- բուրդի պրոֆեսոր Վիլիլեյ լուսաւորում էր զորանով իր լաբորատորիայում, բայց ընդհա- նուր զորածուխները գաղը հասաւ այն ժա- մանակից, երբ անգլիացի Ալլիլեյ Մորդոչ (William Mordoch) իր տունը և իր զործա- րանը զորանով լուսաւորից 1792 թին:

Փոքր առ փոքր լուսաւորութեան այդ նոր եղանակը տարածվեցաւ Անգլիայի այլ զոր- ծարաններում և քան տարի անցկացաւ մինչև որ գաղը քաղաքների մէջ մուտք գործեց:

1812 թին Լոնդոն արդէն գաղը լուսա-ւորութիւնը մտցրեց իր մօտ, 1820 թին Փա- ռիզն էլ նորա օրինակին հետեց: Փոքր առ փոքր գաղը աւելի և աւելի ընդարձակութիւն ստացաւ, մանաւանդ զորանով, որ միջոց դը- տան և այլ նիւթերից գաղ պատրաստելու և առ հասարակ պատրաստութեան բոլոր եղա- նակը կատարելագործելու: Այսպէս Վեռն- կոնթեր յոյց տուց, որ գաղը կարելի է պա- տրաստել նմանապէս փայտից և տօրֆից *), իսկ Էլիքէն նոյն նպատակով, շատ մեծ յա- ջողութեամբ գործ գրեց նաւթի մնացորդ- ները:

Աւերմն այժմ լուսաւորող գաղը պատրաս- տվում է ոչ միայն քարածուխից, այլ և նա- նապէս փայտից, ռետինից (смола) ձէթից, նաւթից, տօրֆից: Բայց սրանից շատ ուրիշ օրգանական մարմիններ կան, երանց կարելի է զործածել գաղը պատրաստութեան համար: Օրինակ բուրբ լուսաւորելու համար քանի ջուրը, իր մէջ պարունակելով շատ ճարպոտ մասեր, նմանապէս մի նիւթ է ներկայացնում, որ կարող է շատ լաւ լուսաւորող գաղ տալ: Այս ջուրը շատ սղոց այսպիսի գործարանա-

*) Տօրֆը մի հաւաքածու է բոյսերի մնացորդ- ներից, որ մեծ մասը կազմվում է այնտեղ, ուր կան- գնած քերութեամբ տեղերում կամ բարձր առ- փարակներում զրկվում են ճահճային կամ ջրա- յին բոյսեր: Նրա գոյնը մեծ մաս մոլոց է լինում, իսկ կազմվածքը պինդ կամ փափուկ, նայելով թէ մեծ կամ փոքր ճնշման է ենթարկվել նա իր կազմվելու ժամանակ: Տօրֆը և այժմ շարունա- կում է կազմվել, մանաւանդ երկու տեսակ մա- մուռներից (Moos, moss) որոնք այն յատկութիւն ունեն, որ նրանք միշտ նոր արմատներ են դնում, թէև նրանց ներքին մասերը մեռնում են, և միշտ աւելի բարձր են բուսնում, կազմվելով այսպիսով տօրֆի աւելի և աւելի հաստ խաւեր:

գիտական արեղանքից և նորա լուրեանց նուե- լած լինելը զբաղանդեալ:

Բայց զօրաւորաբար, Ս. Էլմիսթայ մամուլը ձաջոցներով և սուրը գրեթէ հին մեկնութիւննե- րով է զբաղւում...

Վերոյիշեալ ճանդամներն աչքի առաջ ու- նելով, մեզ համար խիստ զգալի է լինում մի օրի- նաւոր տպագրական ընկերութեան կա- երութիւնը:

Բայց թիֆլիսցի հայը ոչ մի գործի միջամտել չէ լինում, մինչև նորա մէջ մի շօշափելի օգուտ չը տեսնէ: Զինք արքայով առնել, տառն արքայով ծախել, այդ բաները նորան այնքան սովորական են, որ նա մի երբից առեալական հիմնարկու- թեան վերա չէ մտածում: Առհասարակ թիֆլիսցի հայի գործունէութիւնը վաճառականական աս- պարիցում դալալ լին գործունէութիւն է, մի ձեռքից առնել, միւս ձեռքից տալ, նա ինքը մի նիւթ արդիւնաբերելու ընդունակ չէ:

Ուրեմն խիստ դժուար է հասկանալ, թէ վա- ճառականական սկիզբների վերա հիմնուած մի ար- պագրական ընկերութիւն կարող էր տալ նրանց, եթէ ոչ այն կողմողաններն, որ անում են իւրեանց առևտուրից, այլ մի արդար և խղճմամբով ար- ցիւնը: Իսկ զորանով մեր զբաղմունքները բաւա- կանալով կարող չեն: Դարձեալ ստիպւած ենք գիտնել ուրիշ միջոցներ:

ներում գործ է ածվում յիշված նպատակի համար — օրինակ Լուսաւորում: Մի Լուսա- ղեւում և այլն:

Վաղի պատրաստութեան համար գործա- ծական քարածուխը պէտք է քանի կարելի է թիչ ծծուր պարունակի, որ զրկել միշտ կայ քարածուխի զանազան տեսակներում, բայց սրանից նա պէտք է քանի կարելի է թիչ մե- խիւր թորել պարկից յետոյ: Ամենայն տե- սակները գտնվում են Անգլիայում, Ամերիկայի գաւառում և Վալադո քաղաքի մօտ: Ֆրան- սիայում և Բելգիայում գործածական են Մոնտի և Կոմմէտիի ածուխները, Վերմա- նիայում Էլեգիայից, Լոնդոնի գաւառներից և Ալեքսանդրիայից բերվող տեսակները:

Միջին թիւով մի ցենտներ (2 1/2 պոնդ) գեր- մանական քարածուխ տալիս է 500 խորա- նարդ ոսնաչափ գաղ և թորում է 70 ֆունտ կօխ — այսինքն մի ածուխ, որ ազատված է գաղից և որ գործ է ածվում իրել վառելիք: Անգլիական քարածուխը տալիս է մի ցենտ- ներից 539 — 824 խորանարդ ոսնաչափ գաղ:

Բայց բոլոր միջև այժմ պատրաստված գաղի տեսակներից քերաղանցում է նաւթից պատրաստվողը, այն պատճառով, որ նա բու- լրովին գուրկ է ծծուրի պարունակութիւնից և շատ աւելի պայծառ լոյս է տալիս, այն- պէս որ նաւթի գաղը 200 խորանարդ ոսնա- չափ համապատասխանում են քարածուխի գաղը 1000 խորանարդ ոսնաչափներին:

Անկասկած է, որ եթէ գաղը կը մտցնվի մեզ մօտ, լուսաւորութեան այս վերջին տե- սակը նախադասվելու կը լինէր նաւթի ար- ժանութեան պատճառով Արմատում:

Ա. Արծրունի

ԴԱՏԱՏԱՆԱԿԱՆ

Նոյեմբերի 18-ին թիւ ԳԼԻԱԻ նահանգա- կան դատարանում քննվեցաւ անասնոցի Լա- ղարի վի գործը, որ մեղադրվում էր զիտ- մամբ պղծած լինելու իր խանութը Թաւմա- շովի քաղաքապետութեան Վիտաւոր մեղադրանք- ները ստեղծ են: 1) Կրակը սկսվեցաւ Լաղարի վի խանութից, որ կից էր Նիկողոսովի խանու- թիւն, 2) նրա խանութի մէջ ապրանքը որ ըն- դամեղը մօտ 5 հաղար բուրդ արծիւ, ապա- հոված էր երկու տպագրութեան ընկերու- թիւններում 15 հաղար բուրդով, 3) Լաղա- րից (հաւատարմութեամբ էր, որ առել էր իր ապրանքը Թիֆլիսի այլ և այլ վաճառական- ներից, բայց նրա անուանված վաճառական-

Մշակի 45-րդ համարում տպուած էր մի լուր, թէ մեծապատիւ Օնանովի յորդորանքով հաւաք- վում է մի պոռնիկ Ներսիսեան դպրոցի յօրենքների տարեգրած կատարելու համար: Մշակը իր կողմից արել էր մի առաջարկութիւն, թէ աւելի լաւ կը լինէր յօրենքների հանդէսն որքան կարելի է համեմատ կերպով կատարել և աւելորդ դուրսին ընծայել զպրոցին, նորա տոկոսով մի աշակերտ արտասահմանում ուսանելու համար:

Այժմ լուում ենք, որ քանի որ առաջ մեծապա- տիւ Օնանովի հոգաբարութեամբ կազմուել է մի ժողով բժշկապետ Դահապարտեանցի տանը, որ հաւաքուած են եղել Ներսիսեան դպրոցի հին ա- շակերտներից սմանք, ստորագրել են մի նշանա-ւոր գումար, որով տոկոսով մի աշակերտ պէտք է ուսում առնէ արտասահմանում յանուն հանգու- ցեալ Ալամդարեանի, որը նոցա վարժապետն է եղել: Արդարեւ երախտագրութեան մի գովելի արտայայտութիւն է այդ գէպի այն մարդը յի- շատակը, որ նոցա մտաւոր և բարոյական դաս- տիարակիչն է եղել:

Բայց հանդիպականներից միւր պարոն Ն. Տ. Ե. յայտնելով դատաւարութեան այժմեան մեծ կարևո- րութիւնը, և նկարագրելով հեղինակների աննա- խանձելի դրութիւնը, նոյն ժողովի մէջ արել է ուրիշ առաջարկութիւն, թէ հաւաքուած դուրսը փոխանակ գործ գնելու մի աշակերտ ուսում առ- նելու համար, աւելի օգտաւէտ կը լինէր նոյն դու- րսով կազմել մի դրամադուր, որով տոկոսով

ներից շատերը ջոյց տուելին, որ երբեք նրա վրա ծախած չէին ապրանք, իսկ մի քանիսն իր թէև վրայիցն որ առել էր, բայց ոչ թէ այն գումարով, այլ անհամեմատ արժան քան ջոյց է տալիս ինքն Լաղարից, 4) խանութը որի բոլոր ապրանքը բաղկացած էին մահալից, չէր կարող միանգամից կրակ ընկնել մի վա- առած ծրարից, որովհետեւ մահալը շուտ այ- բով նիւթ չէ, 5) խանութը փակելու ժամա- նակ Լաղարի վր միշտ միայն էր դուրս գալիս իր երկու գործակատարներով, իսկ հրդեհի օրը աւելի վաղ արձակից յիշեալ երկու գոր- ծակատարներին, և ինքն մնաց խանութի մէջ, պատճառելով որ պէտք է աշխատէ, այն ինչ գործակատարները վկայում են, որ նա ոչինչ շտապով գործ և կամ առանձին պատուէրներ չունէր այն օրը, 6) Լաղարի վր երբ օր հըր- դեհից յետոյ խնդրել է իր գործակատարնե- լին, որ եթէ նրանց հարցնեն, նոցա վկայու- թիւն տան թէ հրդեհի օրը նոցա երեքով միայն դուրս եկան խանութից, 7) նա խն- դրել է նոյն անձերից վկայել որ իր խանութի մէջ կար ապրանք 10 հաղար արծողութեամբ, 8) երկու թէ երեք շաբաթ հրդեհից առաջ մեղադրվածը սկսեց ծախել իր ապրանքը շաա չնչին գներով:

Այս բոլոր հանգամանքները ապացուցա- նում են որ Անանուրի բնակիչ Յովհաննէս Զախրեան Լաղարի վր (37 տարեկան) հոկ- տեմբերի 11-ին դիմամբ կրակ գցեց իր խա- նութը, որ յետ ստանայ ապահովութեան պրե- միան: Աւստի Լաղարի վր մեղադրվելով այդ յանցանքի մէջ, պիտի ենթարկվի քրէական օրէնքների 2 4. 1612 և 1606 ԵՊ. չԱՅՔ. 0 ԿԱՅԱՆ. յօդվածներին:

Մեղադրվածին պաշտպանում էր դատա- րանի որոշմամբ երբեմնայ հաւատարմարար իշխան Ն. Բաւաւունի:

Վ. Կաների թիւը հասնում էր 80-ի:

Գործի քննութիւնը շարունակվեց և նո- յեմբերի 19-ին և այդ երկուրդ օրը յայտնվե- ցաւ դատարանի վճիռը: Որով Լաղարի վր զրկվեցաւ իր բոլոր իրաւունքները և դատաւար տվեցաւ 9 տարվայ ռաւի աշխատութեան Սիբիրի աշուտ:

Գործի քննութեան ժամանակ նախագա- հում էր Վ. Գարեթովի: Անդամներ էին Գ. Սոլովյովի և Վ. Պալիբին, քարտու- ղարի տեղը պ. Նիկոլաշվի էր: Սկզբում էր պրիւրոր պ. Չէմիսով:

Լուում ենք որ Լաղարի վր կամենում է բո- ղորէլ բարձր կայարան, այն է Սուրհույայ Պալատա:

տպագրութեան դանաղան գրեթէ, և այդպէսով մի- ջոց դուրս հեղինակներին թէ ապրելու և թէ եռանդով աշխատելու:

Որպէս լուում ենք, պարոն Ն. Տ. Ե. ի առա- ջարկութիւնն ընդունվել է ժողովի ընդհանուր համարութեամբ և նորա վճիռն ենք հաղոր- ցեալ Ալամդարեանի անունով: հաւաքուած նուի- րատուութիւնները, կազմել մի տպագրական ընկե- րութիւն, ստորագրութեամբ հաւաքելով մի առան- ձին գրամադպիկ, գրատպութեան գործին նպաս- տելու համար:

Զուտով ենք, որ մեծապատիւ Օնանովի թիւս իւր այլ բարեգործութեանց կատարումը կը տալ և ապագրական ընկերութեան հաստատութեանը, որը մեր կենսական ամենամեծ պահանջներից մէկն է, և այդպէսով կը զերբացնէ գրեթէ տարածութիւն մեր հասարակութեան մէջ:

Յիշեալ գումարի գործադրութեան կամ նորա ընկերութեան պայմանների մասին խօսելու աւելորդ է այժմ, միայն այսքանը պէտք է ասել, որ գրա- մագրութիւնը պէտք է հասնի այն քանակութեան, որ գտնեալ տարեկան 1000 բուրդի տոկոս բերէ: Այն ժամանակ կարող էին տպագրութիւն մի տարի երեք գրեթէ, մօտաւորապէս 300 երեւից բաղկացած, և իւրաքանչիւր գրեթէ 1200 օրինակ:

Բոլորովին անիրազեկների քան չէ մի այդ- պիտի տպագրական ընկերութիւն, գործադրութեան սկիզբների վերա հիմնուած, այնպիսի անձանց

ՆԱՄԱԿ ԵՍՄԱԽՈՒՑ

Մեր ազգիկանց դպրոցը քաղկացած է երկու դա- սաններից, — նախապատրաստականի առաջին և երկրորդ բաժանմունքներից և առաջինից: Առա- կերտունեաց թիւը ընդամենը հասնում է 45-ի, որոնցից 27 ուսանողն են նախապատրաստական դասարանը, իսկ մնացեալ 18-ը առաջին դա- սանում: Այդ բոլոր աշակերտներից տաս հոգի ձրեալնուակ են, իսկ մնացածները թոշակատու իրանց կարողութեամբ չափ: Ուսուցչաց թիւը երեք է, որոնցից երկուսը ուսուցանում են առա- ջին դասատան, իսկ մէկը նախապատրաստականի մէջ:

Ուսուցմանը առաջուց ունեցել է խնամա- կարէնի աշակերտաց և մի անոյն ժամանակ վար- ժուհի ձեռագործութեան, իսկ այժմ դուրկ է վար- ժուհուց և շատ նեղութիւններ է կրում այդ մա- սին, պատճառ, որ օրիորդաց ուսուցմանը նիւ- թական ապահովութիւնը սահմանափակ է, ու- րեմն չէ կարող լրումն տալ նրա պահանջմանց և կարեաց:

Հոգաբարձութիւնը ամենայն կերպով աշխա- տում է գտնելու մի օրինաւոր վարժուհի, բայց չէ կարողանում:

Մեր դպրոցի ընկերութիւնը ունի տարեկան ան- գամներ թիւով 29, որը իւրաքանչիւր տարի վճա- րում են տաս բուրդ, սակի չորս անիփոխի ան- դամներ, որը միանուագ վճարած են 100 բուրդ, ունի և երկու անիփոխ անդամ, որը հարկւր բուրդի պարտաւորված են վճարել երեք տարուայ ընթացքում: Բայց սրանից ուսուցմանը ունի 25 անդամ խնամակալութեամբ, որոնցից իւրաքան- չիւրը վճարում է տարեկան 5 բուրդ և ունի նոյն պէս եկամուտ աշակերտունեաց մասնաւոր ամ- սական թոշակաւորութիւնից:

Մեր ան, առաջ, մեր դպրոցի սեփական ար- ղեանց աշխատանքը, բայց պատահական բարե- րարների նուիրատուութիւններից:

Վերջիշխալ ազգայնական ղեկի գլուխը տարե- կան մօտ 500 բուրդ, բայց պատճառով տոկոս- ներից, որ հաղել թէ կարողանում է ծածկել տա- րեկան ծախսը:

Առաջիկայ դեկտեմբերի վերջերին դպրոցը կու- ռենայ առ ձեռն պարտատի գրամագրութիւն 1300 բուրդ:

ՆԱՄԱԿ ԵՐԵՒԱՆԻՑ

Երևանի Հայ Ժողովուրդը Պարսկանից փոքր թիւով տակաւ է, բայց Պարսկաստանից յաճախող Հայ գաղթականութիւնը հեղհեղեղ լցնում է այդ պակասող թիւը: Հայերի և Պարսկանի միմեանց հետ ունեցած յարաբերութիւններն անկարելի է ասել որ բարեկամական են: Պարսկները Հայերին երկրի վերա աննայեալիս ազգն են կարծում և սոցա մկրտում են անուանում անունով: Պարսից մուլանները հային փորձում են անցնելու ամեն կերպ զգուշութեամբ են անցնում նորա մօտից սղմելով իրանց զգեստը, մի գուցէ կային Հային և ջեր- մուանող կրօնաւորի հագուստը ապականութիւն

կողմից, որ այժմ մտածում են այդ մասին: Մա- նաւանդ, որքան մեզ յայտնի է, թէև նոցա ան- վերադառնալի կերպով ընծայելու են մի գումար, բայց նորա տոկոսի փոխարէն իւրաքանչիւրն միշտ և ժառանգաբար ստանալու է մի մի օրինակ ըն- կերութեան բուրդ հրատարակութիւններից:

Ներսէսեան դպրոցն ընծայել է մեր հասարակու- թեանը, բայց իւրեանց հայրենի լեզուին հմուտ և ազգային ոգով կրթութեամբ բաղմունքի աշակերտներ: այլ նոյն անձանց մէջ շատերը վայելում են բախտի անանձին բարեբերութեամբ: նոցա մեր քաղաքի հարս- տականների շարքում են դասվում: Որպէս լուում ենք, մեծապատիւ Օնանովի համալսմունքը, որը մտածում են տպագրական ընկերութեան ժամին, նոյն դասակարգի մարդիկ են: Ուրեմն նրանց հա- մար մի մեծ ծանրութիւն չէր լինի յօրենքների առի- թով կազմել մի մշտական գրամագրութիւն օգտաւէտ հրատարակութիւնների համար: Այդպիսով մի կողմից հեղինակներին միջոց կը ապրելու աշխա- տելու, միւս կողմից, թէ մեր դպրոցները և թէ հասարակութիւնը զրկուած չէր միայ այն գրե- լից, որոց մեծ կարգաւորութիւն տէր:

Եթէ պարոն Ն. Տ. Ե. ի առաջարկութիւնը ընդունվի կիրառութեամբ, այն ժամանակ մենք պատրաստ ենք հրատարակել մի ամբողջ ծրարի յիշեալ տպագրական հիմնարկութեան թէ կանոն- ների և թէ նորա վարչութեան ձեւերի մասին:

Միջկողմ

ստանայ: Կպտատնի երբեմն անդգուշարար մի հայի ձեռքից մի կաթիլ ջուր ընկնի մի պարսկի վրա, վերջինի պարտականութիւնն այն է լինում, որ այդ օրը գնալ բաղանիք և ամեն կերպ մաքրուի:

Առհասարակ պարսկին խստութեամբ արգելադրուած է Հայի հետ կերակուր ուտելը, նրա ամառնով ջուր խմելը, եթէ պատահի մէկը, որ մերժէ այս օրէնքները, նա կենդանութիւնը պարսկի մոլլաների խիստ յանդիմանութիւններին: Բայց ընդհակառակն հայերը չունեն այդ սովորութիւնները, նոքա ազատ են պարսկից դուրս գրած ֆանատիկութեան թիւից:

Երեանի ընտանեկան կեանքը սահմանափակուած լինելով, գեղեցիկ սեռը իրաւունք չունի փողոց և հրապարակ դուրս գալը: Հայ կանայք տեսնուած են միմեանց հետ միայն եկեղեցիներում: Մենք զարմանում ենք որ հայ կանայք մի կողմ դնելով պարզապիտութիւնը, յետ չեն մնում նոր նոր մազանքերից, բայց քաղաքակրթութեան կողմից մի և նոյն ասիացի միայն: Այն է հանգիստը, իսկ լինելով փողոցում մի կողմ, նա աշխատում է թաք կենալ, իսկ երբ այդ չէ յաջողւում, նա դործ է դնում իւր վերջին միջոցը՝ չուռ տալով երեսը դէպի պատը: Իսկ պարսկի կանանց մասին այս կասեմ, որ նոքա ոտքից մինչև գլուխ փաթաթուած լինելով փայտաներով, նոքա իրաւունք է ստուած մարդկանց մէջ ազատ շրջելու:

Առհասարակ Երեանում թէ վաճառականութեան մասում և թէ ամեն հանգամանքներում հայերն են իւրեւ ներկայացուցիչ ժողովուրդ, բայց միմեանց հետ սիրով միաբանվել և զործ կատարել ընդունակ չեն: Պարսիկները եթէ կամենում են մի օր և իցէ նպատակ իրագործելու, նոքա բաւորը միացած մի ձայնով, մի խօսքով և մի սրբաբանով իրենանց մտադրութիւնը առաջադնելու համար աշխատում են մինչև վերջին ճիշդ թափելով, իրանց ասածն անկեղծ, ընդհակառակն Հայերը այդպէս չեն, նոքա են միաբանութիւն ունեն միայն մասնաւոր տեղերում, կիսուն տար տաք, բայց փողոցների անկիւններում, և հրապարակները առանձնացած տեղերում: Իսկ երբ եկաւ ժամը երբ պահանջվում է հանդէս դուրս գալ և պաշտպանել մի սկզբունք, այն ժամանակ իւրաքանչիւրը միւսից քաշվում է, մէկը միւսին մասնուէ: Առանձնեւ ապացոյց թող յիշեն այստեղ անցեալ օրերում հայերի և պարսիկների միջև ծագած վէճը կրպակների գիշերապահների վրա: Պարսիկներն կամենում էին իրենցից մէկին վերակացու կարգել գիշերապահների վրա, բայց հայերը ընդդիմանութիւն ցուց տուին և մեր հարուստ ազնւորները ուխտեցին մինչև վերջին կէտը պաշտպանել իրենց իրաւունքը: Բայց ինչպէս վերացաւ գործը, շատ հասարակ կերպով պարսիկները արեցին այն ինչ որ կամեցան, նոքա չվճարեցին հայերի զիջել անգամում բարեբաւակաց և տակնաւրա լինելուց, հաւաստի լինելով որ հաւաքարիւմ չեն մնալ իրանց ասածին: Թէ պարսիկների քանի քանի արարածներն են վերահայերը անտարբեր են մնում, դոքա վերա խօսելով թողնում են մի այլ նամակում, իսկ այժմ հաղորդում են մի քանի տեղեկութիւններ:

Առաջակութիւնը և յաճախ կրկնվող մարդասպանութիւնը որոնք մեր մէջ ասորիայ երկայնքներ էին, կարծես թէ օրից օր նուազում են: Մենք սովոր էինք ամեն առաւօտ տաւից դուրս գալու: Այն լսել ապա գիշեր այս ինչ մարդն են սպանել, կամ այն ինչ տունն են կողոպտել: Իսկ այժմ ահա քանի ավել է որ մի նշանաւոր գեղջը չէ պատահել: Իսկ այն չնչին անցքերը՝ օրինակ մէկի փողով լի գրպանը կտրել, միւսին հրապարակում ծեծելը և այլ այնպիսի մանր բաները մեզ համար ուշադրութեան արժանի չեն:

Մեր վաճառականները կարծես թէ հետզհետէ հասկացան ընկերութիւնների օգուտը: Ինչպէս լսում ենք 1875 թ. Երեանում կը լինէր մի քանի ընկերութիւններ, որոնցից իւրաքանչիւրը պիտի պարապէր զանազան գործերով: Ընկերութիւնները կը ստանան ամեն տեսակ լրագրիմներ: Երեսով մի օրիորդական գաղտնի վարչութիւնը կուրենայ վիճակարկական խաղաղութիւն (лотарей) Ամսոյն 8-ն նոյն գաղտնի վարչութիւնը քննարկում էր ամեն կրպակից մի տուել, որոնք պիտի կադմէին խաղաղութեան տարկայքը: Երեսուցորդաց խումբը, որ պատճառ կուր ընկերացարանի վերանորոգութեանը, յոյս ունենալ աստիճան քայլափոխում պատճառ արգելադրել հանգամանքները չի վճարել, այլ առած կը տանի այդ գործը որ պիտի ծառայէ մեր քաղաքացոյց մասնոր դարգացմանը:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մեզ գրում են Գեղեցիկից, որ շուտով դիտարկութիւն կայ այդ քաղաքում մի սիրողների հայոց թատրոնական ներկայացումն առաւ, որտեղ պէտք է բնի դուրս գաւ ոչ թէ միայն երիտասարդներ, այլ և քաղաքիս հայ հասարակութեան տիկիներն և օրերսներն:

Նորերում Թիֆլիսի հայ գերատեսչական խումբը ներկայացրեց գերմանական կուրի դահլիճում պատանի Կրիմարան: Մօլդէից թարգմանած կօմէդիան:

«Кавказ» լրագիրը լսել է, որ յարակցութեան ծանուցանելով միմիայն վճարել Երեանի Տոպագու, որպէս ամենաարժանի տեղ Ա ծովի վրա նաւահանգիստ շինելու համար:

Շնորհակալութեամբ ստացանք Բագուից Խ. քահանայ Միքայէլեանից նրա աշխատութիւնը՝ զբաղւորել աշխարհաբար փոխած «Ներսէս խմբաբնակցող ներքաղ» հոգեւոր սրբոյ գաղափարն վերա:

Հաստատ աղբիւրից իմացանք, որ պ. Յ. Յովնանեանը, որ այժմ Թիֆլիսումն է, դիտարկութիւն ունի, որպէս Աւստրիականի չին աշակերտ, հաւանք իր հին ընկերներին հետ միասին ի յիշատակ իրանց վարժարանի մի յայտնի գումար և գործ դնել այդ գումարը մի օրիցվի պատճառ համար որ մի նախքին իրան ինկեղական հիմունքներ:

«Кавказ» լրագիրը հաղորդում է որ նոյնների 9-ին Երեանի նահանգում գնեցաւ կախանովը բաց է արել իր աշխատութեամբ շինած Արագ-դանի ջրանցքը: Այդ ջրանցքը գուրս է տարած Արագը գետից: Այն-Մահմադ Վշադ գիւղի մօտ, անցնում է դէպի հարաւ-արեւմտեան կողմը մինչև Երզնու գիւղը, յետոյ դէպի Գաւառը գիւղը, անցնելով նրանից երկու վերստի հեռավորութեամբ: Այսպէս ջրանցքի երկարութիւնը 14 վերստ է: Եւ պիտի ուղարկէ Արագը անապատը:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

«ԱՍԻԱ» ԼՐԱԳԻՐԸ ԵՒ ԿՂԵԱԿԱՆՆԵՐԸ

Ինչպէս հաղորդած էինք «Մշակի» № 45 մէջ, «Ասիա» հայոց լրագիրը առանց դատաստանի արգելիցաւ թիւրքաց տէրութեանց, որովհետեւ նրան մասնակց Ս. Պօլսի հայոց հոգեւորականութիւնը: «Ասիայի» խմբագիր պ. Փօլթու գաղանդ տալով տէրութեան հրամանը մի աւելուածի մէջ, հակամերի 22-ին, 1874 թ., մի և նոյն ժամանակ արգելում է նոյն աւելուածի մէջ և հակաեւալ բողոքը:

Պարտաւոր եմք սոյն բարձրագոյն հրամանին խնայութեամբ հնազանդել և հետագայ այս օրէն կը դադրէ Ասիայի հրատարակութիւնը:

Սակայն Ասիան բնաջնջ լինելով և թաղանթը երկամեակ դադարումը դատապարտուելով, միթէ պիտի դադրէ նաև Պատրիարքարանի անվանի ընթացիկ դէմ ժողովրդին բողոքը: Լրագիրը ժողովրդին ձայնի արձագանքն է և լրագիր խափանել ժողովրդին ձայնը խեղճ կը նշանակէ: Սակայն միթէ կը խեղճուի ժողովրդին ձայնը, նա վառօղի կը նմանի, կը պայթի, եթէ ճշնան: Պատրիարքարանը չուզէր եղբոր որ իւր ընթացիկ դէմ կողմ բողոքները լրագիրի միջոցով ուղարկէ, այլ կուզէ որ ժողովրդը անձամբ երթալ Պատրիարքարան, այդ ալ իւր գիտնալը բանն է...:

Ազգային կասէ թէ Պատրիարքարանի դէմ քննադատական ոգիով յորուածներ գրելը սովորութեամբ հմը եղբոր աստիճան է, այդ յորուածները միթէ մի ատենայ այդ գրուածները քննած և թէ իրաւ կը եթէ անիրաւ քայաարութիւն խեղճած է ի մէջը, բնաւ երբէք:

Պատրիարքարան ինք քննէր է իւր դէմ գրուածները, ինք դատէր, ինք վճարէ և ինք թագրէր: Եւ Գուրը և ժողովուրդը պատրիարքարանին դէմ խեղճ և զրոգող ներկայացանքն եղ մեզ և գործնայն այն անտեղան «տիկողապետութիւն» առաւ, որ Բ. Գուրը ասանց ըզմեզ կանչելով բացատրութիւն խեղճելի, աճապարէ բողոքողին դադրեցուն էր Ասիայի հրատարակութիւնը:

Կը լսեմք թէ թագրիւրդ ալ չը բաւականանալով, վստմ. Սիմոն պէյ մի քանի անգամ անձամբ Բարձր Մեծ Եղարգոսին ներկայացրել և թախանձով աղաչել է Ասիան ժամ յառաջ դադարեցունելի համար:

Ինչպէս որ անտարակուսելի կերպով գիտեմք թէ 2 անգամ 2, 4 կանէ, նոյնպէս վստմ. եմք իմ Բ. Գուրը բնաւ չը պիտի վճարէ: Պատրիարքարանի աղերսին համեմատ Ասիան դադրեցունել, եթէ Պատրիարքարան մեր գրածներին դէմ դատաստան պահանջէր:

Ազգային կասէ թէ Տպագրական տեսութիւնն է մի քանի անգամ ազգարարութիւն կեւած է մեզ Պատրիարքարանի դէմ չը դրել:

Սեւալ է այս և այնպիսի սեւալ որ ազգային կարգացած անհնիւս տեսանք չիթիլ թէ մի գուցէ մի օրիչ լրագիրին համար այս ազգային գրել օրոշուած և սխալուածով առ մեզ գրուած լինի: Գի մեք բնաւ մի այդպիսի ազգարարութիւն ընդունած չեմք Տպագրական տեսակէն: Եթէ Ասիայ արտօնատէր Բէյսիսեան էֆէնտին այդ ազգարարութիւնները եկած են պաշտօնապէս և նա մեզ չէ հաղորդած, ասել է թէ Բէյսիսեան էֆէնտին մեզ դէմ դաւ լարած և օ գիտէ յորմէ դրուելով, պատճառ եղած է որ այսպէս յանկարծակի մի պետական հարուածի ենթակայ լինելը:

Ուստի հրապարակաւ կը բողոքեմք Բէյսիսեան էֆէնտին դէմ, որոյ պատճառով ծանր վիճանքի ենթակայ եղանք այժմ, անդիտութիւնով դեռ մօտեւ լրագրին համար նորարար ծախքեր անկելով:

Ինչ որ է, թողուք Բէյսիսեան էֆէնտին և անցնել պատրիարքարանին:

Պատրիարքարան, ինչ կը կարծես, միթէ ճշմարտութիւնը կը մեռնի, ճշմարտութիւնը Աստուած է: Փոխանակ Ասիան և թատրոնը գոցիլ տալի, քո ընթացը ուղղէ, որպէս զի ազգը հանդարտ և բարեկարգութիւնի կրես տեսնէ. եթէ ոչ ինչ օգուտ: Ասիան դադրեցունելէ, վաղը տեսարաններ և յայտարարութիւններ կը տեղան ձեր գլուխը:

Կրնաք միթէ տպագրութիւնը վերցունել Կ. Պօլսէն, բոլոր տպագրութիւնը փակել, Երեանի թիւրքերը հաստատել և 1841 թուականը նորոգել: Այլ եթէ մի այդպիսի երազ իրականութիւն ալ ստանայ, յայնժամ քաքերը լիզու ենլնելով կը սկսին աղաղակել: Ասիան ձայնը խեղճեալ տեսնէ: Եւրոպայի և Ամերիկայի գրութիւններ կը տեսնեն ձեզ դէմ:

Փառաւորութեւ, Ներսէս սրբազան, փառաւորութեւ, Ազգ. վարչութիւն. թող Ասիան դադարի. վստմ. զի իւր եկեղեցիին պատելին նախանձանդիր՝ Ամբաստան պէս մի կղերականի դէմ գրեց:

Փառաւորութեւ, Ներսէս սրբազան, փառաւորութեւ, Ազգ. վարչութիւն, թող Ասիան դադարի, վստմ. զի Մահմանարութիւնին մօտը և ամիրայապետութիւնին կանգնածը գուցէ ժողովուրդին և զգուշութիւնի հրաւիրող գայն: Թող գոցուի Ասիան և թատրոնը, վստմ. զի ժողովուրդին յայտնեցին թէ իրաւագործական մի նիստի մէջ ամիրայի գաւալ (քոտ Օրագրին) Տատեան էֆէնտին՝ Ոստիկանութիւնի յանձնել սպառնացաւ մի երեսփոխան որ անտաղութիւնով ժողովուրդին իրաւունքը կը պաշտպանէր. իսկ թող ապրի Մամուլը որ թէպէտ ժողովուրդին բարոյականին վնասակար, ազգին և գրականութիւնին նախատինք մի թիրթ, բայց Ներսէս սրբազանին պաշտպանն է: (Այսպէս ազգին որոյ Պատրիարքը այդպիսի խայտառակ մի թիրթի պաշտպանութիւնին կարտ մնացեր է):

Եթէ Ներսէս սրբազան իրօք ազգին բարեօրումն կը փափաքի, փոխանակ տպագրական աղաւտութիւնին թշնամի հանդիսանալով ժողովրդական թիրթիւրը դադրեցունել տալի, չուզեցրթ Փոռնջէն, խայտառակ Մամուլէն և հովին փշած կողմը զարձօղ Օրագրին աւելի այդ թիրթիւր պէտք էր որ կարդար և ժողովուրդին փափաքը բողոքը իմանալով քստ այնմ գործէր: Սակայն Ներսէս սրբազան յայտնեց թէ ինք բնաւ կարեւորութիւն չը տար կղեր ժողովրդին ձայնին, թէ հոգը չէ նորա որ իւր Պատրիարքական պատմութիւնը կարատաւորի և իւր անունը կարձանաւորուի ՆԵՐՍԵՍ ՊԱՏՐԻԱՐԿ ԹԵՆԱՍԻ ՏՊԱՎՐԱՆԱՆ ԱՍՏՆՈՒԹԻՒՆԻ ԵՒ ՊԱՏՏՊԱՆ ԹԵՆԱՍԻ ԹԵՆԱՍԻ:

Նա անչափ կարեւորութիւն չը տար ժողովուրդին ձայնին որ ընդհանուր անուրթիւնի առարկայ եղած Փափաքներ և Գրիտաւորութեւ իւր կողմնակցներն է արեւ որը չարաթը մի քանի անգամ Արեւմտեան գիւղ իւր տունը կը թրծան խորհրդ անել:

Նա կրկնել թէ ապագայը չը մտածէր. բնաւ կան է որ այսօր իւր գահին վրա կը կենայ:

Սակայն, Սրբազան, ինչ որ որչափ ալ բարձրացած լինի այդ գահին վրա, ժողովուրդին ձայնն էր որ ըզմեզ հոգ բարձրացուց: Յիշէ որ թէպէտ երկրին գուրչիները մինչև ամբարը կը բարձրանան, բայց սակաւ ինչ օրը ցրտացածին պէս անձրև կը կտրին և այն անհարկ բարձրութիւնէն դարձնաւ կը թափվին երկիր յորմէ եղած էին:

Մեք ճշմարտութիւնը խօսեցանք և զոհ եղանք. հոգ չէ: Պղատոն կասէր թէ աւելի կը սիրեմ որ Պղատոն անունով մի մարդ աշխարհ կեւած է չասեն, թանկ է Պղատոն անունը մի շար մարդ աշխարհ կեւած պատմութիւն: Մեք ալ աւելի կը սիրեմ որ Ժողովուրդական անուն մի խմբագիր չը յիշուի, քան թէ յիշուի որ ժողովուրդին իրաւունքը վարչութիւնին ծախելով, այս ու այն պինձը կը չորցըրթէ որպէս զի ապրի:

Գալով մեր ընթերցող ժողովուրդին, մի վերջին խօս ալ նոյս կուղղեմք:

Ժողովուրդը բնաւ չը կրնար համարուիլ բնաւ, երբ մի բռնաւոր իշխանութիւնի վտանգաւոր դրութիւնին դէմ բողոքէ: Այդ ոչ միայն իւր իրաւունքն է, այլ և պարտքն է:

Ինչպէս որ հրացանն է ձեռքին վրա յարձակելով սպաննել ուղղին դէմ գեղ պաշտպանելը բնութիւնը հարկադրական պարտք դրած է քո վրա, նոյնպէս և տակաւ առ տակաւ սպաննել ուղղին դէմ գեղ պաշտպանելը քո սրբազան պարտք է: Եղեւապարտներ են այն խմբագիրները, որք ժողովուրդը խուժան, բողոքը՝ սրկկալութիւն և յեղափոխութիւնը՝ ապստամբութիւն կը թարգմանէ:

Իրաւ, մեր ազգին վիճակը շատ յուսահատական է այսպիսի կղերականների և վարչութիւնի ձեռքին մէջ, սակայն որչափ ալ յուսահատական լինի, անդողողդ աշխատութիւնը կրնայ վերականգնել դայն:

Երեւի դրած է իւր ազգայիններին, գծուած և խեղճ վիճակի մէջ տեսնելով ըզնոսա. «Ով հայ-բնակիցներ, ի դուր կաշխատե՛ք դուք մի ազգ լինի, մարդ լինելը բաւական համարեցէք: Գեթ ինչ ես յուսահատ այդ խօսը կրկնելով ասաւ. Գուրը չղմաններդ կրնաք թոթվել, բայց ոչ կոտորել:»

Այլ սակայն այդ ազգը՝ Գերմանացիք՝ այսօր քաղաքակրթութեւնը աշխարհին մէջ առաջին տեղը բռնած են:

Ինչ որ զգուշ աշխատութիւնը յազ-թագ է:

ՀԱՍՈՒՆՆԱԾՆԵՐԻ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հասունեանների գործերը օր ըստ օրէ վատանում են: Եկեղեցիները, մէկը միւսի յետեւը, նրանց ձեռքից իրում են: Նաև, այնպիսի որտեղ մի հակահասունեան էլ չը կայ: Ինչպէս, օրինակ, Գեղի-Գեղի նահանգի Եղեղեղեան քաղաքում, նահանգապետը հասունեան եկեղեցին տիրեց և տուեց Գեղեղեղեաններին, նոյնպէս վերցրեց եկեղեցուն պատկանալ բոլոր զարդարանքները: Մի քանի տեղ, ուր հասունեանները իրանց մէջ վճռել են հակառակ կանգնել տէրութեան խիստ պահանջներին, նրանց ձեռքից իրել են վանքերը և այդ կրեւոյթները առանց արեւմահեղութեան չեն անցնել:

Տրապիզոնում այլադաւանները, յարձակվելով հասունեան վանքի վրա, հասունեաններից շատերին վիրաւորել են: Գիւղ յուրա ամբին հասունեան քահանայները, յիսուելի թեւով, ներկայացել են արտաքին գործերի նախարարին և զանգաւորելով բացատրութիւն են պահանջել նրանից, թէ ինչ է պատճառը, որ նոքա հայաձանքի են ենթարկուած: Երտաքին գործերի նախարարը, Լեւոն-Փաշալի, վրոպիւով նոյս այցելութենից, աշխատել է գլխիցը հեռացնել: Գեղեղեղեանից մի քանիներ շատ անգամ հասունեանների կողմն են բռնել և նրանց համար բարիխօսել: Մօտերում երեք հազար հայ հասունեաններ անդրկական դեսպան պ. Լյիլեօտի միջնորդութեամբ խեղճը են տուել Սուլթանին, սակայն այդ ամենը մեծ վիզիւր վրա ոչինչ աղբիւրութիւն չէ ունեցել: Փրանսիայի դեսպան Սուլթանին առջև բարիխօսել է, որ նա գլխից հասունեաններին, և ինչպէս կարծում են, մտադիր է շարունակել ամենայն ջանք գործ դնել որ Պապը Բ. Գրան գործերում մասնակցելու իրաւունք ստանայ, թէ:

14 նոյեմբ.

Ա. Ն.